

Pedro Arrupe

GLAD ZA KRUHOM I EVANGELIZACIJOM

Događaji koji su se odvijali prema bogatom i raznolikom programu za vrijeme 41. međunarodnog euharistijskog kongresa u Filadelfiji (USA) od 1. do 8. kolovoza 1976. godine već pripadaju prošlosti. Ipak neka predavanja i govori koji su tom prilikom održani imaju zbog svoje unutrašnje važnosti trajniju vrijednost i aktualnost za sve nas. Ovdje donosimo u cijelosti govor o. Pedra Arrupea, generala Družbe Isusove, koji je on održao 2. kolovoza poslije podne. Taj je govor pobudio pažnju svjetske javnosti i bio prilično komentiran u međunarodnom tisku.

Uvod

Ako negdje na svijetu postoji glad, naša euharistijska slavlja su svuda na neki način nepotpuna. To bi, ukratko, bio zaključak do kojeg smo jutros došli. U Euharistiji primamo Krista, koji je gladan u svijetu gladnih. On ne dolazi k nama osamljen, nego sa siromasima, s potlačenima, s onima koji u svijetu umiru od gladi. Po njemu ti ljudi dolaze k nama i traže pomoć, pravdu, ljubav ostvarenu u djelu. Stoga ne možemo primiti taj kruh života onako kako treba, a da u isto vrijeme i sami ne damo kruha onima kojima je potreban za život, ma gdje se oni nalazili i tko god oni bili.

Danas poslije podne vraćamo se na tu istu temu da bismo je malo dublje istražili. Je li to istina? Ako jest, kako i zašto je tome tako? Moramo se posebice upitati: Što znači za me, ovdje i sada, potpuno primanje Euharistije? Na što se obvezujem kad primam svetu Pričest? To su zahtjevna i životna pitanja. Ona su i veoma izazovna. Ako ih uopće postavljam, već sam napola spreman da se velikodušno dadem drugima. Neka Krist, kojeg primamo u liku kruha, dadne svakom od nas odvažnosti da

ne uskratimo to darivanje samih sebe, da ne zatajimo svoju dužnost, da joj ne stavljamo zapreke. Bili i mi isto toliko velikodušni prema njemu koliko je on prema nama!

Novi međunarodni poredak

'Nahriniti izgladnjele

»Sve bi vlade morale uzeti za cilj međunarodne zajednice kao cjeline uklanjanje biča gladi i neishranjenosti, koji hara u naše vrijeme među milijunima ljudskih bića, te ići za tim da za deset godina nijedno dijete ne ide spavati gladno, da se nijedna obitelj ne zabrinjava za sutrašnji kruh, da nijedno ljudsko biće ne bude lišeno svoje budućnosti i razvijanja svojih sposobnosti zbog nedostatka hrane. «i

Mnogima će od vas zacijelo biti dobro poznate riječi koje sam upravo naveo. Njima počinje prva rezolucija koju je u Rimu g. 1974. usvojila Svjetska konferencija za prehranu. Plemenite su to riječi! One izražavaju uzvišen ideal, za kojim bismo morali kao ljudi (a s mnogo više razloga kao kršćani) ići svim silama. Ako se, naime, odrećemo toga, okrenut ćemo leđa civilizaciji i svjesno ćemo se opredijeliti za svijet gramzljivosti, sebičnosti, mržnje i nasilja.

No nisu prošle ni dvije godine otkako su predstavnici 133 zemlje i više od 200 nacionalnih i međunarodnih udruženja odobrili taj tekst, a već nam se govori da je on odviše ambiciozan, da se ne možemo nadati da ćemo 1985. godine biti kadri utažiti glad djeci i izgladnjelim obiteljima. Bilo da gledamo kratkoročne probleme, kao što su pravednija podjela hrane ili promicanje razvoja na svim razinama, očekivanja su crna. Stručnjaci izdvoje, ili pak stvaranje središta za opskrbljivanje i fondove, bilo da gledamo dugoročne probleme kao što je porast cjelokupne proizvodnje hrane ili promicanje razvoja na svim razinama, očekivanja su crna. Stručnjaci nas upozoravaju da budemo realističniji te da gledamo na dalju budućnost, prema 2000. godini ili 2020. Neki od njih uopće ne postavljaju određeni datum.[^]

Hvatamo li, dakle, neuhvatljive sjene, snove? Po prvi put u ljudskoj povijesti posjedujemo dovoljan dohodak i tehnička sredstva da priskrbimo dovoljno hrane za svakog čovjeka, za svaku ženu, za svako dijete na kugli zemaljskoj. Naravno, znam da valja još riješiti mnoge ozbiljne probleme, valja nadvladati mnogo zapreka. No bitno ostaje: MI TO MOŽEMO UČINITI. Čovječanstvo se kroz tisućljeća borilo protiv prirodnih

¹ *Rapport sur la Conférence Mondiale de l'Alimentation*, Nations Unies, Genève, 1975.

[^] Usp. wile članaka i prinosa u novijim brojevima časopisa, npr.: ABERCROMBIE and McCORMACK, *Population and Food in the Light of Bucharest and Rome*, što bi trebalo izaći u »Food Policy*.

sila i konačno se našlo na prijelazu iz ere uzdržavanja i preživljavanja jačih u novu eru obilja i bogatstva. No dosad je malo njih uživalo to obilje. A samo bogatstvo, umjesto da posluži tome da pokrije osnovne potrebe svjetskog stanovništva, često se zloupotrebljavalo i rasipalo.

Svjetski nered

Nažalost, ne moramo ići daleko da to dokažemo. Prema novim statistikama vojni izdaci čitavog svijeta dosižu cifru od gotovo milijardu dolara *dnevno* za oružje i za sredstva uništavanja.³

Isto tako se smatra:

- da bi nešto više od 1/o te goleme svote bilo dovoljno da se osiguraju dodatni proteini za 200 milijuna neishranjene djece pa da joj se zajamči pun cerebralni razvoj;
- da bi drugih 1/o iste svote omogućilo poljoprivredne investicije za toliko da bi se znatno mogla povećati proizvodnja u najsiromašnijim krajevima, koji su sada na rubu gladi;
- da bi daljnja jednaka svota mogla osigurati 100 milijuna školskih mjesta za djecu koja sada ne pohađaju škole;
- da bi svota, mnogo manja od 1%, pokrila troškove čitavog jednog sistema za pružanje pomoći u slučaju potrebe, uz stalnu međunarodnu ekipu za pomoć onim krajevima koji bi se neočekivano našli udareni teškom krizom ili velikom nesrećom.

Mogao bih ovako i dalje nastaviti! No lekcija je već dovoljno jasna.

Činjenica da smo nesposobni ili bez dovoljno volje da se upustimo u te izdatke te da, naprotiv, nastavljamo sve skuplju i tehnički savršeniju proizvodnju u naoružavanju, jest nepodnosiv **skandal**, sveopća sramota, koju će nam buduća pokoljenja s pravom predbacivati. To je siguran znak da s nama i sa svijetom koji smo izgradili nešto nije u redu. Bilo da se radi o pojedincima, bilo o zajednicama ili narodima, čini se da smo svi mi postali robovima navika, institucija i struktura koje su izrasle oko nas. Predrasude, vjerovanja, načini života, načini robne razmjene, društvene i privredne strukture, sve to koči promjenu, sve su to okovi koji nas vežu uz jedan svjetski sistem koji je u temelju i duboko nepravedan.

Problem nam ne može ostati nepoznat. Kroz posljednje dvije godine čitav niz međunarodnih susreta i kongresa, kakvih dosada još nije bilo, omogućio nam je da uđemo u tu stvarnost. Osim 6. i 7. izvanrednog zasjedanja Generalne skupštine Ujedinjenih naroda i velike Konferencije o svjetskoj populaciji te svjetske prehrane i Zakona o moru, samo ove godine svjedoci smo zasjedanja UNCTAD-a IV, Konferencije Ujedinjenih naroda o habitatu te Svjetske konferencije o zaposlenju.

³ Usp. RUTH LEGER SIVARD, *World Military and Social Expenditures 1976*, USA, 1976, Str. 6.

Rezultati koji su postignuti na tim međunarodnim konferencijama tako su maleni da je čovjek u napasti da se pita nisu li stanovite hitne i važne odluke jednostavno bile odgođene zato jer za neke nisu bile politički poželjne, premda su logički prihvatljive. Na kraju, naime, osnovna je poruka tih međunarodnih susreta prilično jasna. Ako se i stavlja naglasak na različite vidike, svi oni konačno vele isto:

- da je naš svijet bolestan
- da se može liječiti samo radikalnim mjerama.
- da je potrebno uspostaviti novi međunarodni poredak.

Ta je točka bila posebno istaknuta u jednoj novijoj deklaraciji foruma Trećeg svijeta. Citiram: »Sadašnja kriza svjetske privrede je kriza međunarodnih struktura, a ne samo privremeni zastoј u sveopćem razvoju. Imamo posla s jednim u osnovi bolesnim sistemom i potrebne su nam zaista temeljne reforme institucija, a ne samo rubne promjene.«*

Dosad se pažnja uglavnom usredotočivala na potrebu novog privrednog međunarodnog poretka. U Deklaraciji Ujedinjenih naroda g. 1975. zemlje Trećeg svijeta koje su u razvoju zahtijevale su:

- kontrolu svojih vlastitih prirodnih bogatstava
- pravedne plaće i otvoreno tržište za svoj izvoz
- povećanje pomoći za razvoj, koje ne bi bilo vezano uz političke i vojne uvjete
- reformu monetarnog sistema, koja bi osiguravala adekvatan priljev bogatstva za razvoj.

Od jedne konferencije do druge ti zahtjevi postaju glasniji, jedinstveni j i, određeniji. No kako nam je upravo pokazao UNCTAD IV, najbogatije nacije još se opiru tome i neće se upuštati u značajnije ustupke.

Nisam ekonomist i, dosljedno, ne bih mogao prosuditi vrijednost ove ili one posebne mjere. No nije potrebno da čovjek bude stručnjak u ekonomiji pa da bi mogao konstatirati kako iza svih tehničkih zamršenosti stoji kruta ljudska stvarnost. Dvije trećine ljudi na zemlji nemaju dovoljno hrane, nemaju kuće, doličnog odijela ni odgoja i imaju malo izgleda da će doći do tih osnovnih prava, osim ako se ne stvori jedan stubokom novi poredak, i samo tada. Ne mora netko biti ekonomist ni da bi shvatio da se taj posve novi poredak ne tiče samo odnosa između zemalja, nego da se također tiče uvjeta života koji su često nepravedni i unutar pojedine zemlje. Svakoј zajednici, bila ona sveopća ili narodna, koja trpi da mala skupina njezinih članova može raspolagati većim dijelom njezinih bogatstava, a ostale svoje sunarodnjake ostavlja u najokrutnijoj bijedi, potrebna je korjenita reforma.

* *Proposal for a NIEO, Report of the Third World Forum by a Special Task Force, 1975.*

Strukture i ljudi

No ako je i istina da nisam ekonomist, činjenica da moram upravljati s toliko isusovaca pomogla mi je da prilično dobro upoznam ljudsku narav. Nepravedno stanje, kakvo je ovo u kojem danas živimo, ne mijenja se jednostavno tako da se promijene strukture i institucije. Potrebno je promijeniti i ljude koji su u njima. A da se promijene ti ljudi, nije dovoljno promijeniti tek njihov ekonomski status. Nijedan uzorak razvoja koji bi se usredotočavao isključivo na materijalne vidike ne može stvoriti pravično i pravedno društvo. Istinski razvoj, kako se to često ponavljalo i čega mi sve više postajemo svjesni, mora biti sveobuhvatan i potpun, mora obuhvatiti ne samo sve ljude, nego i čitavog čovjeka.[®] On stoga zahtijeva obraćenje ljudi baš kao i struktura u isto vrijeme. Novi Međunarodni privredni poredak nema nikakva izgleda u uspjeh ako se ne gradi i ne oslanja na Novom međunarodnom duhovnom poretku.

Tu je točku snažno naglasio Papa Pavao VI. u nedavnoj pobudnici o evangelizaciji. »Doista, Crkva smatra da je važna i neodgodiva borba za čovječnije i pravednije strukture koje više poštuju prava osobe, koje iu manje nasilne i manje podjarmljuju, ali je svjesna da i najbolje strukture, najbolje zamišljeni sustavi postaju nečovječni ako sklonosti ljudskog srca nisu pročišćene, ako nema obraćenja u srcu i u shvaćanjima onih koji u tim strukturama žive ili njima ravnaju.«[®] Ono što, dakle, tražimo, prema Papi jest uvijek »posvemašnje nutarnje obraćenje koje Evandjelje naziva 'metanola', a ta riječ znači temeljit preokret, duboku promjenu u shvaćanju i u srcu.«¹ Tim je pozivom, veli nam sveti Matej, Isus započeo svoje propovijedanje (usp. 4, 17).

Ali što ćemo napraviti da dođe do te promjene pameti i srca? Gdje ćemo pronaći taj novi duhovni poredak, tu metanoju, koja je svijetu tako potrebna? Braćo i sestre, evo moga odgovora: u Euharistiji. Naći ćemo ga u lomljenju kruha, kako su prakticirali i proživljavali apostoli i prvi kršćani, a taj su kruh mnogi od njih primili izravno od samog Gospodina.[^]

Euharistijska zajednica

Apostolska zajednica

Prvi Izvještaj koji nas obavještava o euharistijskoj praksi prvih kršćana nalazi se u drugom poglavlju Djela apostolskih. U r. 42. čitamo da oni »bijahu postojani u nauku apostolskom, u zajedništvu, lomljenju

¹ Usp. *Populorum Progressio*, 14.

• *Evangelii Nuntiandi*, 36.

Ibid., 10.

⁸ Usp. STANISLAS LYONNET SJ, *La nature du Culte Chrétien: Culte eucharistique et promulgation du 'commandement nouveau'*, Pontificio Istituto Biblico, Rome, 1975.

kruha i molitvama«. Taj ključni pasus, sedam puta citiran u dokumentima II. vatikanskog sabora¹, jasno nabraja četiri elementa koje su prvi kršćani smatrali bitnima za život svoje zajednice.

Grčki tekst, na koji se posebno oslanja Konstitucija o *Božanskoj objavi* (DV 10), grupira ih dva po dva. Prva dva, nauk apostolski i bratsko zajedništvo, jesu raspoznavajući znakovi zajednice. Druga dva su prenošenje prvih sa strane zajednice u liturgiju ili vanjske oblike kulta, tj. u lomljenje kruha i molitve.

U daljnjim recima sveti Luka uzima svaki od tih elemenata i potanje tumači u čem se sastoji. Čini se da »molitve« ne znače samo privatne molitve koje čovjek može sam obaviti, nego radije javnu molitvu zajednice kojoj su predsjedali apostoli i koju su svi kršćani nastavljali moliti u hramu. Prema svetom Luki »jednodušno i postojano hrlili su u hram« (Dj 2,46). I u slijedećem poglavlju on opet spominje da su »Petar i Ivan ulazili u hram na devetu molitvenu uru« (Dj 3,1).

No, osim toga što su išli svaki dan moliti u hram, veli se da su »u kućama lomili kruh« (Dj 2, 46). To je bio specifično kršćanski elemenat zajedničarskog kulta, koji se, zbog toga, nije mogao slaviti u hramu. Radilo se o euharistijskoj gozbi kakvu je Isus ustanovio na Posljednjoj večeri i kakva je u više navrata opisana u Djelima apostolskim i u poslanicama svetog Pavla. A prema običaju koji je nastao u korintskoj zajednici znamo da je Euharistija općenito bila popraćena običnim obrokom (usp. 1 Kor 11, 20—34).

No vanjski život zajednice, bilo da se radi o javnoj molitvi, bilo o lomljenju kruha, ima stvarnog smisla samo ako je istinski izražaj unutarnjeg života. Taj život opisuje sveti Luka kad raspravlja o dva prva elementa vlastita za kršćansku zajednicu: nauk apostola i bratsko zajedništvo.

Nauk apostola je očito neophodan, jer nema kršćanske zajednice bez vjere u Krista, a ta je vjera moguća samo ako je njegova riječ proklamirana, shvaćena i prihvaćena. Sveti Pavao to vrlo jasno veli: »A kako da povjeruju u onoga za koga nisu čuli? A kako pak da čuju bez propovjednika?« (Rim 10,14). Tumačenje i proučavanje Svetog pisma je zato bitno za život kršćanske zajednice.

Stoga je liturgija Riječi stavljena na svoje pravo mjesto u slavljenju Mise i u dijeljenju sakramenata. »U samoj kršćanskoj zajednici — napose kad se radi o onima za koje izgleda da malo razumiju i vjeruju ono što vrše — propovijedanje riječi je potrebno za samo dijeljenje sakramenata, jer su to sakramenti vjere, koja se iz riječi rađa i njome se hrani. To napose vrijedi za liturgiju riječi u služenju mise« (PO 4).

Što Riječ Božja donosi današnjem svijetu? Svijetu koji je tako bogat materijalnim dobrima, tehnološkim snagama i uspjesima, no tako siromašan u ljubavi i u ljudskoj solidarnosti, tako nesiguran kad je riječ o čo-

¹ L'OTONNET, nav. dj., str. 239, bilj. 54.

vjekovu posljednjem smislu i njegovoj sudbini. Riječ Božja donosi ljubav i smisao. Po svojoj utjelovljenoj Riječi Bog je dao opstojnost svim stvarima, a nas je pozvao na vječni život. U njemu ljudska solidarnost nalazi jedinu i trajnu osnovu: mi smo djeca Božja, braća i sestre jedni drugih.

Svijetu koji je toliko svjestan svoje slobode i željan da je ostvari, no u kojem se ona tako često ignorira i odbacuje, Riječ Božja, u Kristu umrlom i uskrsnom za nas, donosi pravdu i oslobođenje. A to je oslobođenje djelotvorno također ovdje i sada, u ovom životu. Ono obuhvaća čitava čovjeka, dušu i tijelo: čovjeka u njegovoj konkretnoj situaciji, povijesnoj, kao i društvenoj. No ona također nadilazi svaku vremensku granicu, jer transcendiraju ovaj svijet da bi našla svoju apsolutnu puninu jedino u vječnosti.

Svijetu koji je tako često napastovan mržnjom, nasiljem, beznađem, Riječ Božja donosi poruku ljubavi, pravde i mira: poruku nade.

Proklamacija Riječi Božje, dužnost evangelizacije, jest bitno poslana Crkve, kako nas je nedavno opet podsjetio Papa Pavao.[^] Bilo da se radi o poučavanju obraćenika, bilo o propovijedanju Radosne Vijesti onima koji je još ne poznaju, to je fundamentalna zadaća čitavog Božjeg Naroda." Ta proklamacija nije samo dio euharistijskog slavljenja. Sama Euharistija za nas znači i izvršuje u nama poruku ljubavi i oslobođenja koja je sadržana u Riječi Božjoj. »Zbog toga je Euharistija izvor i vrhunac cjelokupne evangelizacije« (PO 5).

Bratsko međusobno darivanje

Druga crta raspoznavanja za kršćansku zajednicu, bitan uvjet za potpunost slavljenja Euharistije, jest »bratsko zajedništvo«, drugim riječima bratsko međusobno davanje. Susrećemo izraz *koinonia*, koji smo jutros preveli s »bratski duh« ili »duh solidarnosti« (fellowship). Sveti Luka pridaje mu jednaku važnost, čak i veću, a u slijedećim recima on brižno i podrobno opisuje što to znači u praksi.

Ponajprije nam veli da su »vjernici bili združeni« (Dj 2,44). Očito, taj izraz ne treba shvatiti u fizičkom smislu, jer iz Istog poglavlja saznajemo da Ih je u to vrijeme bilo oko tri tisuće (Dj 2,41), a znamo također da su se skupljali jedni kod drugih da zajedno slave lomljenje kruha. Ipak su oni činili jedno duhovno jedinstvo, istinsku zajednicu. U drugom dijelu rečenice tumači se što to znači: »Sve im bijaše zajedničko.« I opet, ne radi se ovdje o posjedovanju u fizičkom smislu, jer bi to bilo nemoguće, nego radije o duhu raspoloživosti i o odsutnosti sebičnosti koja bi određivalu uporabu dobara kojima pojedinac raspolaže. Tu točku razlazu dva

Usp. *Evangelii Nuntiandi*, 14.

" Usp. *Evangelii Nuntiandi*, 59 i AG 35.

poglavlja dalje, u drugom opisu kršćanske zajednice: »I nijedan od njih nije svojim zvao ništa od onoga što je imao, nego im sve bijaše zajedničko« (Dj 4,32). To zajedničko vlasništvo imalo je dvije neposredne i vrlo praktičke posljedice. Prvo, »sva bi imanja i dobra prodali i porazdijelili svima, kako bi tko trebao« (Dj 2,45). Drugo, »nitko među njima nije oskuđevao, jer koji bi god posjedovali zemljišta ili kuće, prodavali bi ih i utražak donosili i stavljali pred noge apostolima. A dijelilo se svakome koliko je trebao« (Dj 4,34—35).

To je, u svojoj jednostavnosti i ljepoti, uzorak prve kršćanske zajednice. Njezini članovi, obuzeti Riječju Božjom, pošto su molili i zajedno lomili kruh, dijele među sobom ono što imaju, tako da nitko od njih ne ostane u neimaštini. To za prve kršćane znači sudjelovati u Euharistiji. Mi smo pozvani da i danas otkrijemo taj njen smisao. Za mnoge od nas to će značiti korjenitu promjenu života, pravo obraćenje ili *metanoju*.

Društvena dimenzija Euharistije

Kroz mnogo smo vremena u Crkvi zanemarivali taj vidik Euharistije. Niz povijesnih, kulturnih, filozofskih razloga doveo nas je do toga da izgubimo s vida ono krajnje društveno i organičko razumijevanje koje je vladalo kod prvih kršćana i crkvenih otaca. Često se odviše isključivo stavljao naglasak na vertikalni odnos koji vlada između Boga i pojedinca, a to je onda uvjetovalo našu interpretaciju Euharistije i Mise, sakramenta općenito, naravi i života Crkve, pa čak i glavnih dogmi našeg religioznog creda. To nas je dovelo do toga da smo počeli odvajati teološko učenje Crkve od njezine društvene nauke, iz čega se rodio razdor između služenja vjeri i promicanja pravde. Praktične posljedice tog razdvajanja odviše su očite ako pogledamo svijet oko sebe i uvjete života tolikih društava i naroda koji se nazivaju kršćanskima.

Baš u ovom našem pokoljenju, zahvaljujući velikim dijelom II. vatikanskom saboru, počinjemo se vraćati na širu i autentičniju viziju prvotne Crkve. Ponovno počinjemo nazirati kako »je katolicizam bitno društven. Društven u najdubljem smislu riječi: ne samo po svojim zalaganjima na području naravnih institucija, nego prvotno u samom sebi, u svojem najtajnovitijem središtu, u svojoj dogmatskoj biti.«^{^^} Nije potrebno naglašavati utjecaj tog shvaćanja na sve suvremene vidike crkvenog života i misli. Pokušali smo protumačiti što to shvaćanje znači kad se primijeni na Euharistiju. Sada bi moralo biti jasno da je »akcija u prilog pravde i sudjelovanja u promjeni svijeta« upravo tako »konstitutivna dimenzija evanđeoskog propovijedanja«![^] kao što je uspostavljanje prave zajednice konstitutivna dimenzija lomljenja kruha.

[^] HENRI DE LUBAC, *Le Catholicisme*, Paris 1937. Ovdje navedeno prema izd. Cerf, Paris 1965, str. 9.

^{^^} Sinoda biskupa, *Pravda u svijetu*, 1971, uvod.

To je upravo revolucionarna poruka! Poznajemo prodor nasilja u rimskom svijetu, u kojem su nastajale i počele se širiti prve kršćanske zajednice. Filon govori o »tom bratskom međusobnom darivanju koje se ne može opisati«^{^*}, dok židovski povjesničar Josip Flavije spominje njihovo preziranje bogatstva i njihov »čudesan duh zajedništva«, što znači da među njima »nije bilo nijednog siromaha«.^{.'^} U jednom drugom veoma poznatom pasusu Tertulijan opisuje kako su pogani u Sjevernoj Africi klicali od čuđenja kad su prvi kršćani stigli među njih: »Gledajte kako se ljube!«!^{!@}

Moramo li vjerovati da današnji svijet mora tražiti svjedočanstva tek u toj prošlosti ili se možemo nadati da ćemo i mi, današnji kršćani, biti sposobni dati takva svjedočanstva? Ima već ohrabrujućih znakova obnove. Pomalo svuda po svijetu okupljaju se male skupine kršćana u bazične zajednice da se zajedno mole, katkad i da dijele svoja dobra među sobom. Moramo ohrabriti te skupine i računati na njih, jer nam ulijevaju veliku nadu za budućnost." Možda nećemo moći svi pripadati tim skupinama, u svakom slučaju ne na jednak način. No svi smo pozvani da nastojimo bratsko međusobno darivanje prvih kršćana pretočiti u nove moderne oblike. Drugim riječima: na što nas obvezuje lomljenje kruha ovdje i sada, u posljednjoj četvrtini 20. stoljeća i drugog tisućljeća poslije Krista?

Radikalno obraćenje

Ne bih htio biti preuzetan i ne smatram se sposobnim da adekvatno odgovorim na to pitanje. Svaki od nas mora na to odgovoriti pošto je ozbiljno razmišljao i molio. U ovom kratkom vremenu koje mi je prepušteno želim samo sugerirati neke vidike našeg života, u kojima naše obnovljeno shvaćanje Euharistije poziva na promjenu i na obraćenje. Ispitajmo zajedno svoje savjesti s obzirom na naše stavove, naš način života, naše čine! A sjetimo se da to moramo napraviti ne samo kao pojedinci, već i kao članovi zajednica, crkava i naroda.

Promjena u našim stavovima

U prvom redu u našim stavovima prema stvarima. Do kojeg stupnja smo spremni dijeliti svoja dobra »u radosti i prostodušnosti srca« (Dj 2,46)? Ili ćemo, naprotiv, nastaviti ponavljati da ono što je moje

" PHILON, *Quod omnis probus liber sit*, br. 84; 77.

15 FLAVIJE JOSIP, *Bellum Judaicum*, 11, 8n. 122.

16 TERTULIJAN, *Apologetica*, 39.

" Usp. *Evangelii Nuntiandi*, 58.

ostaje moje i da to ne može pripadati nikome drugom? Jedna je od ironija povijesti to da Crkvu, unatoč primjeru prvih kršćana, neki optužuju, a drugi je hvale što je podržavala apsolutno pravo na privatno vlasništvo. Recimo odmah bez oklijevanja da Crkva ne podržava niti je ikad držala da je pravo na privatno vlasništvo apsolutno i bezuvjetno. Jedino načelo koje ona brani jest načelo opće svršenosti svih stvorenih stvari i, dosljedno, načelo prava svakog pojedinca da posjeduje ono što je nužno za nj i za njegovu obitelj.

Slijedeći klasičnu nauku sv. Tome Akvinskog^{*}, II. vatikanski sabor ponovno je potvrdio to načelo: »Bog je zemlju i sve što ona sadrži namijenio svim ljudima i svim narodima, tako da bi stvorena dobra morala pritecati po pravičnosti svima, pod vodstvom pravde i ljubavi« (GS 69). U svojoj enciklici *Populorum progressio* Papa Pavao dodaje ovaj komentar, koji nam se čini krajnje važnim: »Tom se načelu moraju pokoriti sva druga prava bilo koje vrste, uključivši i pravo vlasništva i slobode trgovine: ona, dakle, ne smiju onemogućavati ostvarivanje spomenutog načela, nego moraju, naprotiv, to olakšavati; a ozbiljna je i bitna dužnost vratiti ta prava u okvir njihove prvotne svrhovitosti.«!

Svatko bi od nas brižno morao vagnuti te riječi, no osobito oni koji snose odgovornost za to da oblikuju narodni život, bilo u bogatim zemljama, bilo u siromašnim. Hoćemo li ih prihvatiti sa svim posljedicama što ih nose sa sobom za nas, za naše zemlje, za veliku obitelj naroda? Hoćemo li npr. pristati da bogatstva ovoga svijeta budu tako podijeljena da se svi ljudi mogu njima okoristiti i hoćemo li priznati da je prisvajanje većeg dijela bogatstva od strane nekih zemalja, na uštrb siromaštva drugih, jednako nemoralno i nepravedno kao i bogatstvo nekolicine unutar neke zemlje, gdje ostatak njihovih sunarodnjaka živi u bijedi? Hoćemo li priznati da siromašni i izgladnjeli u svijetu imaju puno pravo na pravedno sudjelovanje u njezinu bogatstvu, tj. na mom bogatstvu, na bogatstvu moje zemlje? Hoćemo li priznati da neke stvari u sistemu ekonomskog tržišta, koje daje da raspoloživa bogatstva dopadnu onima koji ih mogu platiti, a ne onima kojima su potrebna, nisu u redu? Hoćemo li, konačno, priznati, da je jedan privredni poredak, koji, umjesto da ide za tim da zadovolji potrebe sviju, unapređuje super-potrošnju bogatih, poredak koji treba mijenjati?

Morali bismo zatim ispitati svoje stavove prema drugima. Prvi su kršćani dijelili svoja dobra »svakome koliko je trebao« (Dj 4,35), a sveti Pavao tumači to tako da se nije gledalo ni na kakvu rasnu, klasnu ili nacionalnu razliku (Gal 3,28). Jesmo li jednako raspoloženi da otvorimo svoja vrata svima? Ili, naprotiv, ne događa nam li se da katkad reknemo: »Zašto bih pomagao ljude tisuće kilometara udaljene od mene? Što se to mene tiče?« — »Oni su sami odgovorni za svoje stanje. Ne rade.« — »Ri-

Usp. *Summa Theologica*, IIa, IIae, q. 66, art. 2.
Populorum Progressio, 22.

ješimo najprije svoje vlastite probleme. Pravo uređena ljubav počinje od sebe.« »U svakom slučaju ništa se ne može napraviti. Oni su svi pokvareni. Pomoć će svršiti u nečijem džepu ili će poslužiti za nabavu oružja.«

Koliko puta smo vidjeli ili doživjeli slične osjećaje? Euharistija nas uči da smo čuvari svoga brata, da je naš bližnji onaj koji je u nevolji, da čitavo tijelo boluje ako je jedan ud bolestan. Dok u svijetu bude patnji, potlačenosti, nepravde ili gladi, nije nam dopušteno da zatvorimo oči i da ostajemo indiferentni. Krist, naime, ponovno pati, isti Krist kojega primamo. Dakle, kao što sam već rekao u početku ovog nagovora, naše slavljenje Euharistije je nepotpuno u čitavom svijetu.

Novi način života

Živi primjer prvih kršćana više se je dojmio njihovih suvremenika nego njihova nauka. Stoga i mi moramo ponovno ispitati ne samo svoje stavove i riječi nego i svoj način života. Ljudi danas, osobito mladi, pretjeruju u izjavama, u rezolucijama i obećanjima, kojih se onda ne drže. Papa Pavao VI je to veoma dobro izrazio: »Suvremeni čovjek radije sluša svjedoke negoli učitelje, ili ako sluša učitelje, sluša ih zato što **iu** svjedoci.«[^]

A kakvo je svjedočenje našeg života? Svuda, u bogatim, kao i u siromašnim zemljama, nalazimo se ne samo pred jazom koji dijeli one što posjeduju sve od onih koji nemaju ništa, nego također pred očiglednim primjerima pretjeranog trošenja i rasipanja. Vidimo pripadnike tzv. »potrošačkog društva«, koji kao da u isti red stavljaju sreću i posjedovanje materijalnih dobara i kojima kao da je jedina briga steći uvijek više stvari i to stvari sve bolje kvalitete. Prisustvujemo pravoj groznici trošenja koja prijete da nas uguši i da u isto vrijeme potopi svijet u njegovim vlastitim talozima.

Ipak ohrabruje što možemo konstatirati da ima ljudi, među njima i mladih, koji počinju reagirati protiv tog procesa. Malo-pomalo postaju svjesni, kako su nedavno izjavili biskupi na Antilima, »da nas neprestano i sve veće traženje potrošnih dobara može samo degradirati. U opasnosti smo da postanemo robovi: robovi jedne propagande koja satire, osobito preko radija i televizije, koja dovodi do tog da doživljavamo nove potrebe i onda kad već imamo dosta toga; robovi pohlepe koja nas tjera da gomilamo dobra, na početku suvišna, no koja uskoro postaju prijeko potrebna; robovi snobizma koji čovjeka prosuđuje po onom što ima, a ne po onom što jest. Sablazan takvog stanja nije samo u tome što neki rasipaju svoj novac na raskošne predmete, dok drugima nedostaje bitno, nego i u tom što stvaramo društvo u kojem se napredak stavlja na istu razinu sa stjeca-

[^] *Evangelii Nuntiandi*, 41.

njem simbola stanovitog društvenog položaja, npr. raskošnih kuća, velikih kola ili skupocjenih električnih strojeva.«^{^*}

Govorilo se da je svijetu danas potreban primjer novog Franje Asiškoga. Nema sumnje da mi kršćani imamo veliku priliku da propovijedamo evanđeoske kreposti jednostavnosti i istinskog siromaštva u duhu. Učinimo to tako da se u našem osobnom životu, u našim institucijama i crkvama, u vođenju poslova, mogne vidjeti da postoje i druge vrednote osim bogatstva, moći i ugleda, koje čine život dostojnim života. Poslušajmo poziv Pavla VI.: »Svijet treba i od nas očekuje jednostavnost života, duh molitve, ljubav prema svima, naročito prema malenima i siromasima, podlaganje i skromnost, samoprijegor i odricanje. Bez biljega takve svetosti naša riječ teško da će naći put u srca ljudi našeg vremena. U opasnosti je da bude uzaludna i besplodna.

Tu redovnici moraju odigrati važnu ulogu, njihov doprinos može biti dragocjen. No ipak, suočeni smo s čudnim paradoksom. S jedne strane, tu je žalosna činjenica svih onih stotina svećenika, braće i sestara koji napuštaju redovnički život. Uzroci tog izlaska su različiti i složeni, i ne bih nipošto htio donositi suda o pravim motivima njihova napuštanja. No, s druge strane, danas imamo više nego ikad jasne dokaze da je našem svijetu potrebno konkretno i izazovno svjedočenje životom kakav je onaj na koji su redovnici pozvani. Potrebni su nam muškarci i žene koji se izdižu iznad svojih vlastitih neposrednih potreba, koji znaju u svom životu utjeloviti radikalne zahtjeve blaženstava; muškarci i žene koji bi, pošto su slobodno izabrali da slijede Krista koji je sebe samoga lišio svega za druge, bili sposobni na taj način nastaviti njegovo djelo oslobođenja. Potrebni su nam muškarci i žene čiji bi život bio znak za svijet i za Crkvu, znak posvemašnje otvorenosti i spremnosti za Boga i blišnjega, kako to zahtijeva vjera i pravda. Samo, naime, muškarci i žene takva kova mogu svijetu pokazati gdje se nalazi prava sloboda, radost i mir.²³

Što treba činiti?

Siromašni i Izgladnjeli, na kraju, očekuju našu akciju. Što možemo učiniti? Neka nam najprije bude dopušteno da izrazimo priznanje tolikim velikodušnim osobama i organizacijama u ovoj zemlji i drugdje koje su već doprinijele i uvijek doprinose svoju pomoć razbaštinjenima. Mnogi su od njih prisutni na ovom Euharistijskom kongresu. Neka na njemu dobiju potrebnu nadu i odvažnost da nastave i razvijaju svoje poslove.

Justice and Peace in a New Caribbean. Pastoralno pismo Biskupske konferencije Antila, Martinique, 1975, 26.

•* *Evangelii Nuntiandi*, 76.

" *Usp. Evangelii Nuntiandi*, 69.

No bitka protiv gladi zahtijeva zalaganje svih nas. Stoga sam jutros predložio da se ponovno uvede novi tip euharistijskog posta kao svjedočanstvo našeg zalaganja da nahranimo one koji su gladni. Možemo li odgovoriti svim srcem na taj poziv, sjećajući se riječi svetog Ivana: »Tko ima dobra ovoga svijeta i vidi brata svoga u potrebi pa zatvori pred njim srce — kako ljubav Božja ostaje u njemu?« (1 Iv 3,17). Podsjetimo se također i toga da pomagati našeg gladnog brata ne znači samo dijeliti s njime ono čega imamo previše. Crkva nas uči da sve što posjedujemo, ako nam to zaista nije potrebno, zapravo ne pripada nama. To pripada onome koji oskudijeva u nužnom za život; on je pravi vlasnik.^{^*} Dijeliti svoj kruh s onim koji je gladan znači biti spreman odreći se nečega što nam je potrebno da bismo pomogli nekoga koji se nalazi u većoj potrebi nego mi.

No dobra djela, ma kako ona bila važna i nužna, nisu dovoljna u današnjem svijetu. Siromasi i gladni ne očekuju od nas samo malene darove, nadahnute ljubavlju, nego i stvarnu aktivnu pomoć u njihovoj zakonitoj borbi protiv svakog oblika tlačenja i nepravde. Naše nas euharistijsko zalaganje poziva na novu vrstu solidarnosti, na dublju identifikaciju sa siromašnima. Ta je uloga mnogo zahtjevnija jer zahtijeva našu akciju na mnogobrojnim područjima: političkom, društvenom, ekonomskom. Valja, dakle, rasvijetliti i pokrenuti javno mišljenje, uništiti barijere predrasuda ili indiferencije, tjerati političare i zakonodavce da rade. Taj će se rad, velikim dijelom možda pričiniti dosadnim i često nezahvalnim. No bitno je da se postignu vidljivi rezultati.

Bit će trenutaka kad će nas naše zalaganje za pravdu u svijetu skupo stajati i od nas zahtijevati osobne ili kolektivne žrtve na ovom ili onom stupnju. I tada, da bismo dobili hrabrosti, morat ćemo se sjetiti prvih kršćana, koji su za svoju vjeru trpjeli i smatrali se počašćenima što su trpjeli radi Isusova imena (Dj 5, 41—42). Jednako možemo misliti na sve te ljude, žene i djecu koji u isto vrijeme i sami trpe zbog pravde. Neki su u zatvorima ili čame u koncentracionim logorima, krivo optuženi ili bez ikakve optužbe; drugi podnose teško ropstvo pod totalitarnim režimima; treći su, konačno, zlostavljani ili se nalaze u izgnanstvu. Mnogi od njih znaju da smo mi danas ovdje i s nadom gledaju u nas. Ne napustimo ih! Neka svuda upoznaju nas, naše Crkve, naše organizacije kao neustrašive branitelje ljudskih prava i pravde, pa ma koju cijenu trebalo platiti na materijalnom, političkom ili kojem drugom području.

Ne mogu zaključiti ovaj poziv a da posebno ne uputim riječ velikom narodu koji nas je velikodušno ugostio prigodom ovog Euharistijskog kongresa. Dvjesto godina nakon dobivanja svoje nezavisnosti Sjedinjene Američke Države zauzimaju jedinstveno mjesto: one su ne samo najveća industrijska sila svijeta, nego također, što je još važnije, zajedno s Kanadom proizvode 80% svega žita, koje može biti izvezeno u zemlje koje

Usp. *Populorum Progressio*, 23, gdje se navodi sv. Ambrozije.

nisu kadre da se same prehrane. To je u isto vrijeme i strahovita odgovornost i divna prilika da se radi za dobro svih. Upravitelji i narod ove zemlje neka postanu svjesni uzvišenosti svog poziva. Neka njihovo bogatstvo i moć služe ne samo tome da se promiču pojedinačni interesi ili da se postignu nacionalni politički ciljevi, nego neka se osobito stave u službu čitavog čovječanstva! U istinskom duhu velikodušnosti i suradnje neka prednjače u pomaganju i uspostavljanju novog i boljeg međunarodnog poretka! Tako radeći dat će divan primjer ostalom svijetu, osobito drugim bogatim zemljama. Mislim da za takvu veliku naciju nema drugog prikladnijeg i plemenitijeg načina da proslavi svoju **200.** obljetnicu i stupi u novo stoljeće svog opstojanja.

Z a k l j u č a k

Braćo i sestre, da završim! Ne zaboravimo da je euharistijska zajednica prvih kršćana bila prije svega zajednica ljubavi. Ona nije promatrala ljude kao sredstva koja se upotrebljavaju, nego kao osobe koje valja ljubiti radi njih samih i kojima služiti značilo je radost. Taj isti duh ljubavi morao bi označavati i nadahnjivati sve naše akcije u prilog pravde, naše motivacije, sredstva kojima se služimo i ciljeve za kojima idemo. Bez njega bi naši naponi izgubili svako kršćansko značenje, svaku moć preobražavanja i moglo bi lako doći do toga da nas zarobe umjesto da nas oslobode. Duh, naime, ljubavi koji primamo u Euharistiji, jest Duh Božji. On se ne da zatvoriti u uske granice prostora i vremena. On se ne može izrabljivati kao sredstvo. On se ne može svesti na ovu ili na onu ideologiju, na ovaj ili na onaj politički sistem ili jednostavno mjeriti se prema svojoj društvenoj koristi »hic et nunc«, u konkretnim prilikama. Konačno, on nas nikad neće dovesti do mržnje, do nasilja ili beznada.

Previše je ljudi koji to danas ne uspijevaju shvatiti. Oni će se, puni ovosvjetske mudrosti, dati na to da nas navedu da izabiremo druga sredstva i pođemo drugim putem u našoj borbi za pravdu. Neki će se od nas možda dati zavesti tim glasovima sirene, jer evanđeoska poruka odricanja i ljubavi bez sumnje zbunjuje, protuslovna je pa čak i neshvatljiva. Moramo se sjetiti samo nekih Isusovih riječi, između mnogih drugih, da bismo konstatirali kako se one suprotstavljaju svemu što suvremeni svijet vjeruje i uči:

- »Blago siromasima duhom« (Mt 5,3).
- »Ne budite, dakle, zabrinuti za sutra. Sutra će se samo brinuti za se (Mt 6,33).
- »Pljusne li te tko po desnom obrazu, okreni mu i drugi« (Mt 5,39).

25 Usp. LESTER R. BROWN, *The Politics and Responsibility of the North American Breadbasket*, Worldwatch Paper 2, USA, 1975, str. 11.

- »Onome tko bi se htio s tobom parničiti da bi se domogao tvoje košulje, podaj i ogrtač« (Mt 5,40).
- »Ako te tko prisili jednu milju, pođi s njim i dvije« (Mt 5,41).
- »Kad budeš pozvan, idi i sjedni na zadnje mjesto« (Lk 4,11).
- »Blago vama kad vas — zbog mene — pogrde i prognaju i sve zlo slažu protiv vas« (Mt 5,11).
- »Ljubite neprijatelje, molite za one koji vas progone« (Mt 5,44).
- »Tko god bude nastojao život svoj sačuvati, izgubit će ga; a tko ga izgubi, živa će ga sačuvati« (Lk 17,32).

Razumije li suvremeni čovjek takav program? Možemo li mi kršćani ponuditi svijetu oko nas takva rješenja? Braćo i sestre, odgovor je »da«. »Da« zbog jednostavnog razloga što »ludo Božje mudrije je od ljudi, i slabo Božje jače je od ljudi« (1 Kor 1,25). Bez vjere i ljubavi Križ je zacijelo ludost i nerazumnost, kamen spoticanja. No za one koji vjeruju i ljube, on postaje izvorom snage i spasenja (1 Kor 1,23—25). Nema lakog ni ugodnog sredstva za rješavanje svjetskih problema. No ljubav »sve pokriva, sve vjeruje, svemu se nada, sve podnosi« (1 Kor 13,6). Bez nje će biti uzaludni svi naponi da se izgradi bolji svijet. Ako je ona tu, onda nema moći ni institucije na zemlji koja bi nam se mogla suprotstaviti. Ljubav je jedina sila koja je kadra čovjeka istinski osloboditi. Ona je jedini prethodni uvjet za uspostavljanje novog svjetskog poretka. Sve je to bilo, a na to nas je upozorio i IL vatikanski sabor, samo središte Kristova naučavanja: »Ujedno nas uči da je nova zapovijed ljubavi osnovni zakon ljudskog savršenstva pa, prema tome, i preobrazbe svijeta. Tako onima koji vjeruju u božansku ljubav donosi sigurnost da je svim ljudima otvoren put ljubavi i da nije uzaludno nastojanje da se ostvari opće bratstvo« (GS 38).

Danas smo napravili letimičan pregled tog univerzalnog bratstva koje je označeno Euharistijom. To nas napunja nadom i radošću. Jer unatoč našim krivnjama i slabostima, nepravdi i trpljenju u svijetu, žrtvama koje nam se nameću, uzdamo se u budućnost, znajući da će se po Kristovoj pobjedi nad grijehom naša »žalost okrenuti u radost« (Iv 16,20). Budući da je Krist uskrsnuo, postoji nada za novi i bolji svijet. Puni, dakle, te nade i radosti, učinimo korak naprijed, dijeleći svoju ljubav međusobno. Dijelimo je sa svim ljudima, no osobito sa siromasima i gladnima. Na taj ćemo način imati sreću da doživimo kako se Isus sam poistovjećuje s tim siromašnima i gladnima, i da osjetimo, ako u njima tražimo njegovo lice, da smo ga doista upoznali onakva kakav on jest.

S francuskog preveo
Franjo Pseničnjak